Primož Simoniti

Janž Ravbar,
Oratio ad principem et senatum Venetum, 1507:
govor renesančnega diplomata

I.

Habsburžanu Maksimilijanu I. (1459–1519)¹ se nikoli v življenju ni izpolnila želja, da bi bil po vseh pravilih, ki jih je zahtevalo tedanje pojmovanje, razglašen za kronanega, ne le »izvoljenega« (*electus imperator Romanorum*) vladarja Svetega rimskega cesarstva nemškega naroda. Nemški volilni knezi so ga sicer leta 1486 v Frankfurtu izvolili in v Aachenu okronali za (nemško-) rimskega kralja (*rex Romanorum*), po smrti njegovega očeta Friedrika III. pa ga leta 1493 priznali za cesarja. Toda za polno veljavni naslov cesarja, ki bi mu zagotovil vladarske pravice tudi v Italiji in Burgundiji, bi ga moral v Rimu okronati papež. Maksimilijan je namreč v cesarski kroni videl simbol univerzalnega cesarstva: obnoviti je hotel nekdanjo moč in veljavo srednjeveških cesarjev in cesarstvo vseobsežno reformirati, a spričo politične realnosti teh načrtov – kot tudi toliko drugih, deloma fantastičnih idej – ni nikoli uresničil. Brez prestanka se je vojskoval, vendar je v številnih vojnah, zaradi katerih se je nenehno otepal z dolgovi, dosegel toliko kot nič, vse so se pravzaprav končale z neodločenim izidom. Edinole habsburško hišo je po vzoru očeta Friderika III. okrepil s politiko porok. Zato pa je bil deležen toliko večje hvale med humanisti in umetniki, ki jim je bil kot glasnikom svoje slave radodaren mecen, in dotlej še ni bilo vladarja, ki bi s pomočjo tedaj še mlade tiskarske umetnosti razpolagal s tolikšno knjižno in likovno propagando. To je dobilo izraz v kasnejšem častnem vzdevku »poslednji vitez«, sam je hotel biti »prvi landskneht« cesarstva ...

¹ Wiesflecker, Kaiser Maximilian I.

Leta 1507 je Maksimilijan na državnem zboru v Konstanci določil delegacijo, ki naj bi v Benetkah z diplomatskimi sredstvi dosegla soglasje za prost prehod čez beneško ozemlje na kronanje v Rim. Že pred tem so se papeži, pomemben faktor v labilnem ravnotežju (*bilancia*) t. im. pentarhije dominantnih italijanskih držav (poleg papeške države Benetke, Firenze, vojvodina Milano, neapeljsko kraljestvo), cesarskega vmešavanja branili, papež Julij II. pa je takim načrtom izrazilo nasprotovanje in s spretnim manevriranjem odlagal kronanje v nedogled. Maksimilijan je namreč želel na pot v Rim z oboroženim spremstvom 4000 konjenikov, in papež bi se moral hočeš nočeš ukloniti; cesarska politika v Italiji je bila brez močnega vpliva na papeštvo v resnici blokirana. V očeh drugih akterjev v Italiji bi prihod tolikšne vojaške sile pomenil ogrožanje že tako in tako majavega ravnotežja odnosov med njimi, če že ne odkrite grožnje. In ne nazadnje se je krhko ravnesje sesulo, ko so Francozi 1494/95 vdrli v Italijo, napadli Neapelj in s tem izzvali tudi Španijo, pod Ludvikom XII. pa leta 1499/1500 osvojili Milano². Maksimilijan, ki mu je šlo za še kaj več kot samo za izgubljeni vpliv v Milanu,³ »je leta 1507 še upal, da bo pridobil Benetke na svojo stran ter s pomočjo Sinjorije in Švicarjev Francozom spet iztrgal Milano, papeža pa prisilil, da ga okrona.«⁴

Iz znamenitih *Dnevnikov* Marina Sanuta (ali Sanuda, 1466–1533), beneškega patricija in zgodovinarja-kronista, ki je v letih 1496–1533 v 58 zvezkih⁵ vztrajno in sistematično zapisoval uradne akte, poročila in razne notice, se lepo razbere, kaj se je godilo s cesarjevim odposlanstvom v Benetkah.⁶ Tako izvemo iz zapiska z dne 8. junija 1507, da je cesar iz Konstancie napotil pred Sinjorijo dva odposlanca (*oratori*), »doktorja Ravbarja in gospoda Camilla de Montibus«, Napolitanca, čigar oče je bil že nekoč v Benetkah cesarjev odposlanec. Pridružil se jima je še sicer neimenovani tržaški glavar,⁷ kajti 21. junija zjutraj so jih že pripeljali pred Veliki svet (*gran consejo*). Kronistu se je – ne brez razloga – zdelo potrebno posebej zabeležiti pomenljivo nadrobnost, da so namreč odposlanci zaradi smrti kastiljskega kralja Filipa I. Lepega, sina rimskega kralja Maksimilijana I., (ki so mu Benečani striktno priznavali samo naslov *re di romani*) nastopili v črnih fantazijskih oblačilih (*vestiti di negro ... con certo abito fantasticho*). Ta »maškarada« ni bila sama sebi namen, temveč premišljena demonstracija z jasnim svarilom: pozor, Benečani, tudi kralj obeh Španij

² Petzi, Der Zusammenbruch der Pentarchie, 16-67.

³ Njegova druga žena (1491–1510) Bianca Maria je bila hči zakonitega vojvode Giangaleazza Sforze, a njegov stric, regent in dejanski vladar je bil Ludovico il Moro, ki je svojo vetrnjaško politiko priklical v Italijo Francoze.

⁴ Wiesflecker, »Maximilians I. Kaiserproklamation«, 17.

⁵ Objavilo jih je v 40 zvezkih več izdajateljcev v samozaložbi: Sanuto, *I diarii*.

⁶ Sanuto, *I diarii*, 7:98, 103, 105, 109-111, 132, 133. Ta zvezek je zdaj dosegljiv tudi na spletni strani www.liberliber.it/biblioteca/s/sanuto/i.../sanuto_i_diarii_tomo_vii.pdf.

⁷ V letih 1501–1508 je bil tržaški glavar Jurij (Georg, Giorgio) Moyses (Moysse, Moise), gl. Löwenthal, *Geschichte der Stadt Triest*, 1:55.

(Kastilije in Aragonije) je na cesarjevi strani!⁸ Kakorkoli že, kot prvi je bil dožu predstavljen de Montibus, kot drugi tržaški glavar, kot tretji doktor Ravbar:

El primo orator in ordine era domino Zuan Camilo de Montibus, ch'è consiliario regio; il secondo, el capitano di Trieste, domino ...; il 3°, el dottor Rauber. Et sentati a presso il principe, el doctor predito fece una oratione latina, dicendo il serenissimo re di romani, et sacro roman imperio, li mandavano oratori a questa illustrissima Signoria, post salutatio-nem, a dir haveano terminato esso re venir in Italia e andar a Roma a incoronarsi; et cargò il re di Franza, dicendo gran mal di francesi. In conclusion, che il re vien contra di Franza in Italia; et che poi exponeria la imbasata l'horo secreta. Et fè lezer la letera di credenza, dil re, di 28 mazo. Il principe li usò bone parole, et che fosseno li ben venuti, per la observantia si portava a la cesarea majestà, et, quando a l'horo pareva, li aldiriano etc. Et cussi partino.⁹

Prvi poslanec po vrsti je bil gospod Zuan Camilo de Montibus, ki je kraljevi svetnik; drugi glavar v Trstu, gospod ...; tretji doktor Ravbar. In po predstavitvi pred dožem je prej imenovani doktor držal latinski govor in po pozdravu povedal, da jih pošiljata presvetli kralj Rimljanov in Sve-to rimsko cesarstvo kot odposlance pred to presvetlo Sinjorijo sporočit, da sta sklenila, naj pride kralj v Italijo in gre v Rim na kronanje; in obto-ževal je kralja Francije, navajajoč veliko slabega o Francozih. Na koncu pa, da prihaja kralj v Italijo zoper Francijo in da bo kasneje razložil nji-hovo skrivno poslanstvo. Dal je prebrati kraljevo poverilno pismo z dne 28. maja. Dož je odgovoril z lepimi besedami in jim iz spoštovanja do cesarskega veličanstva izrekel dobrodošlico, in ko bodo želeli, jih bo spre-jel v avdienco itn. In tako so odšli.

Istega dne popoldne je v strogi tajnosti že sledil posvet, o katerem izvemo konkretno le, da hoče priti cesar po sklepu državnega zbora z močnim obo-roženim spremstvom (*potente e con le arme*), vsa Nemčija da složno zbira denar za topništvo in čete (*e li danari è preparati per la impresa, artilarie in hordine e zente*): to pomeni, da prihaja proti francoskemu kralju, da hoče voj-vodino Milano, francoski kralj pa da hoče zagospodovati Italiji (*insignorirse de Italia*).¹⁰ Ponudbo za zavezništvo so kar dolgo tehtali v beneških organih in odločitev odlagali, saj je Benetke istočasno snubilo tudi francosko poslanstvo,

⁸ Filip I. Lepi je bil namreč tedaj že več kot osem mesecev mrtev (nenadoma je umrl 25. septembra 1506; o tem in peripetijah z njegovim pokopom prim. Kohler, *Karl V.* 44–45). Njegova žena Ivana Blazna (Juana la Loca), hči Ferdinanda II Aragonskega in Izabele I. Kastiljske, ki sta združila španski kraljestvi, mu je rodila sina Karla, od 1516 španskega kralja in od 1519 rimskega cesarja Karla V.

⁹ Sanuto, *I diarii*, 7:103.

¹⁰ Sanuto, *I diarii*, 7:104.

predstavniki izgnancev iz Milana pa so se zavzemali za zvezo s cesarjem. Šele sredi avgusta se je razvedelo, da odgovor »ni v skladu z voljo rimskega kralja, če več, lahko da bo zelo nejevoljen na nas«. ¹¹ Žal je nadržbnosti beneških argumentov kronist zamolčal s formulo, da gre za *secreta*, *secretiora* ali kar *secretissima*. Benečanov ni bilo mogoče pripraviti, da bi se odpovedali zavezništvu s Francozi, in ostali so pri diplomatski izjavi, da lahko Maksimilijan potuje čez njihovo ozemlje, če pride v miru in brez čet. ¹² Misija je torej propadla, iz Sanuta pa še izvemo, da je 16. avgusta Ravbar odšel v Pesaro, pred tem pa dal natisniti svoj govor in v Benetkah so ga prodajali po en sold za izvod. ¹³ Sanutu se je moral zdeti govor dovolj zanimiv in pač tudi dovolj dober retorični izdelek, da ga je lastnoročno v celoti prepisal, ¹⁴ in sicer iz natisnjenega izvoda: samo tako je namreč mogoče razložiti, da je avtorja v svojih poročilih vedno navajal s priimkom *Rauber*, ravno v zvezi z natisom pa edinkrat tudi s krstnim imenom *Zuan*, očitno pa je tiskarski škrat ime govornika spremenil v *Ioannes Rebler*. Druge možne razlage ni videti – vsekakor je avtor govora nedvomno *Ioannes Rauber* ali po naše *Janž Ravbar*. ¹⁵

O tem možu, članu ugledne kranjske plemiške rodbine Ravbarjev, imamo le nekaj skopih podatkov. ¹⁶ Verjetno gre za sina Gašperja Ravbarja; le-ta je bil od 1482 pa vse do 1498 tržaški glavar, v zadnjih letih 15. stoletja in prvih naslednjega je imel še funkcijo glavarja v Postojni, Devinu in na Reki. Na glavarškem mestu v Trstu je nasledil brata Nikolaja, očeta drugega ljubljanskega škofa, humanista in mecena Krištofa Ravbarja (1478 ¹⁷ do 1536). Gašper je bil poročen s Katarino Jamsko in je imel sinove Janža (Hansa), Nikolaja in Erazma; tudi Janž je bil neznano kdaj reški glavar. Ker torej domnevamo, da je avtor beneškega govora Gašperjev sin Janž-Hans, pomeni, da je bil pravi bratranec škofa Krištofa. ¹⁸ Sam se je v govoru predstavil kot doktor obojega prava in cesarjev svetnik in tajnik. Kvaliteta njegovega govora kaže, da je bil

¹¹ Sanuto, *I diarii*, 7:133: »Et come fo divolgato non fu risposta juxta il voler del re di romani, imo si potria esser si sdegnasse contra nostri.«

¹² Wiesflecker, »Maximilians I. Kaiserproklamation«, 17.

¹³ Sanuto, *I diarii*, 7:132: »et lui, vedendo la Signoria stava assa' a risolverssi zercha voler far confederation col suo re, e fe' butar l'oration el fece in colegio, a stampa, la qual si vendeva per Venecia un soldo l'una.«

¹⁴ Ibid., 109–111.

¹⁵ Wiesflecker, *Kaiser Maximilian I*, 3:366–367, po Sanutu na kratko omenja delegacijo, ki da sta jo vodila Camillo de Montibus in Johannes Räßler (!): sprejeta da je bila sicer z vsemi častmi, a so jo Benečani odpravili z enakim odgovorom kot že leto poprej.

¹⁶ Nared, *Dežela – knez – stanovi*, 162; Simoniti, »Postojnski grad«, 125–126.

¹⁷ Doslej smo domnevali, da se je rodil leta 1476, vendar je treba letnico rojstva popraviti, gl. Simoniti, »Kdaj se je rodil škof Krištof Ravbar?« 93–98. Prim. Simoniti, *Humanizem na Slovenskem*, 61–63.

¹⁸ Zanimivo je, da sta bila prav v času od konca leta 1506 do junija 1507 škof Krištof R. in diplomat Luca de Renaldis (z njima je bil tudi epigrafik Avguštin Tyferrus) v diplomatski misiji pri kralju Ferdinandu II. Katoliškem v Neaplju, kjer sta dosegla velik uspeh: izposlovala sta nasledstvo na španskem prestolu za mladoletnega Filipovega sina, Maksimilijanovega vnuka Karla, poznejšega španskega kralja (Karel III., kot rimski cesar Karel V.), gl. Wiesflecker, *Kaiser Maximilian I*, 3:306; Simoniti, *Humanizem na Slovenskem*, 83 in sl.; 95 in sl.

odlično humanistično izobražen, zagotovo je – podobno kot bratranec Krištof – študiral v Italiji in si tam pridobil doktorat; pričakovali bi, da je – morda celo skupaj z bratrancem Krištofom – študiral v Padovi, vendar v ohranjenih aktih tamkajšnje univerze ni zabeležen.

V renesančni Italiji je retorika že v poznem srednjem veku začela prestopati ozke meje šolskega izobrazbenega predmeta, preplavila je večino območij javnega življenja in se trdno zasidrala na domala vseh področjih, prav poseben pomen je dobila v politiki in zlasti v diplomaciji¹⁹. Vodilni sloji v renesančnih italijanskih državah so živeli v načelnem zaupanju v moč retorike – ali pa je to bila vsaj konvencionalno sprejeta resnica – da premore dobro zastavljena beseda toliko kot meč. Misel renesančnih politikov o učinkovitosti deliberativnega govornišva v diplomaciji kot pomagala ali kar nadomestila vojaške moči se je posebej razširila ob oživljenem in razširjenem proučevanju klasične literature in vzvratno vplivala na razvijanje in še intenzivnejše učenje retoričnih veščin. Danes je seveda težko oceniti dejansko učinkovitost te oblike psihološkega vojskovanja. Vsekakor pa je bilo javno mnenje med izobraženimi sloji bolj ali manj dovzetno za to vrsto propagande; že od Petrarke in »rimskega tribuna« Cole de Rienzija naprej se je čedalje bolj krepila tendenca, poskušati doseči politične cilje z literarnimi sredstvi, če treba, tudi na manipulativen način, ker v politiki štejejo zgolj interesi in trde realnosti.²⁰ Umetnost prepričevanja lahko dobro služi tudi kot sredstvo prevare, preslepitve. Tako je npr florentinski državni kancler Coluccio Salutati (1331–1406) dejal, da sladko, všečno formuliran in umetelno okrašen način govorjenja človeka pritegne in premami kakor slaščica,²¹ in o moči Salutatijevih besed so radi navajali izrek njegovega strašnega nasprotnika Giangaleazza Viscontija, kasnejšega milanskega vojvode, češ da mu je le-ta s svojimi pismi bolj škodoval kot tisoč florentinskih konjenikov.²² Diplomatomemu retorično prepričljivemu nastopu in njegovi sposobnosti, da pripravi formalno dovršen in učinkovit govor, se zna pogajati in sestaviti uradni dokument ali pogodbo, je splošno menje pripisovalo prav toliko pomena za državo kakor koristi, ki so si jo obetali od diplomata kot pozornega opazovalca, bistrega poročevalca in spretnega manipulatorja²³: kot javni govorec, *orator*, in skrivni pogajalec, *negotiator*, je veljal uspešen diplomat v očeh renesančnega Italijana malodane toliko kot uspešen vojskovodja – tudi on je bil agent za ohranitev in povečanje države, kot je beneški humanist in diplomat Ermolao Barbaro (1453–1493) zapisal o dolžnostih

¹⁹ Rill, »Humanismus und Diplomatie«, 565 in sl. Literatura o humanistični retoriki je nepregledna. Prim. Plett, *Rhetoric and Renaissance Culture*, 1–10.

²⁰ Mattingly, *Renaissance Diplomacy*, 62.

²¹ Cit. po Voigt, *Die Wiederbelebung*, 123.

²² Voigt, *ibid.*: anekdoto menda prvi omenja Enej Silvij (*De Europa*).

²³ V Italiji, kjer so v državah pentarhije po letu 1460 vpeljali stalne, rezidenčne poslanike (zunaj Italije se je to zgodilo šele v 16. stoletju), so okoli leta 1500 pripisovali kakemu poslaniku tudi obveščevalno dejavnost in vohunstvo. Petzi, *Der Zusammenbruch der Pentarchie*, 298–301: poslanik da je obenem *buon orator* in *spia onorata*.

odposlancev in s tem pravzaprav že vpeljal kasneje razvijani nauk o »državnem prav« (raison d'état, ragione di stato)²⁴: »da delajo, govorijo, svetujejo in mislijo to, kar po njihovi presoji more prispevati tako k ohranjanju kakor tudi povečevanju najboljšega stanja lastne države,« (*ut ea faciant, dicant, consulent et cogitent, quae ad optimum suae civitatis statum et retinendum et amplificandum pertinere posse iudicent.*)²⁵

Preizkusni kamen, ob katerem naj bi se prècej izkazala odposlančeva elokvenca in spretnost v argumentaciji, je bil že diplomatov uvodni nastop: z njim je le-ta naredil morda odločilen vtis. V nastopnem govoru, pa tudi sicer se je nasploh navajalo prave tirade s hvalnicami kraljev o slogi med vladarji, poudarjali so plemenita prizadevanja za mir in krščanske vrednote. Vendar je skušal dober orator za vsem tem predvsem vplivati na odločitve države, kamor je bil napoten. Nekateri raziskovalci so sicer predlagali hipotetično delitev politične retorike na idealistično-moralizirajočo in na drugi strani realnopolitično orientirano smer, a v praksi je korektna delitev komaj mogoča.²⁶ V očeh Italijanov, ki so gledali na vse neitalijane, še posebej na Nemce praviloma zviška kot na barbare, se je bilo npr. treba izogibati predolgim izvajanjem in neorganičnemu kopičenju bobnečih fraz, ki bi bile same sebi namen, prav tako tudi pretiravanju v gestiki in dinamiki glasu, ne govoriti torej »na vse grlo iz polnih pljuč, kot je lastno Nemcem« – »magna cum voce et lateribus, ut par est Germanis«.²⁷ Da se je znal ravno Janž Ravbar izogniti takim napakam in še najti pravo mero med retoričnim pompom in stvarno vsebino, je lepo razvidno iz govora. Vsaj Sanuto je štel njegov govor za vsebinsko dobro argumentiran in lep (pač po načelu *utilitas cum decore*), saj si je, kot smo povedali zgoraj, govor prepisal od besede do besede brez vsakršne kritične pripombe. V govoru in na pogajanjih, ki so sledila, je bil govornik seveda vezan na inštrukcije svojega gospoda in njegovih svetovalcev in naročeno mu je bilo, kaj mora doseči. O pogajanjih Ravbarja in njegovih spremljevalcev z Benečani sicer ne vemo ničesar konkretnega, očitno pa je bil cilj misije spričo politične realnosti objektivno nedosegljiv. Sinjorije ni bilo mogoče pripraviti do tega, da bi se odpovedala francoskemu zavezništvu, naj je cesar poslal še toliko poslanstev.²⁸

Ravbarjeva *Oratio* je dovolj jasno členjena. Uvodni odstavek (1) je posvečen hvalnici beneške republike, ki da kot vsaka država temelji na treh stebrih, na premišljenosti, (*consilium*), v čemer bi lahko slišali daljni odmev Aristotlove εὐβουλία²⁹, na vrlini (*virtus*), ki pa očitno ne pomeni toliko etičnega pojma, ampak bolj prvobitno vojaško sposobnost in možato odločnost za izpolnitev po preudarnem posvetu sprejetih sklepov, in na pravičnosti (*iustitia*). Iz te lapidarne formulacije je težko sklepati, ali gre za konkreten vir v antični

²⁴ Ottmann, *Geschichte des politischen Denkens*, 3/1:231–235.

²⁵ Mattingly, *Renaissance Diplomacy*, 109 in 306, citat iz Barbarovega spisa *De officio legati* (1489).

²⁶ MattRill, »Humanismus und Diplomatie«, 578

²⁷ Rill, *ibid.*

²⁸ Wiesflecker, »Maximilians I. Kaiserproklamation«, 17.

²⁹ EN 1141b 32.

književnosti,³⁰ triada je lahko povzeta tudi po kakšnem kasnejšem kompandiju.) Temu dolgujejo Benetke svojo moč in srečo, s tem so zgled ne le evropskim velesilam z Italijo vred, ampak celemu svetu. Govornik je v ta izvajanja vpletel pomenljiv namig in skorajda že svarilo: Benetke (naj ne pozabijo, da) so se teh treh stebrov svojega uspeha naučile »po dolgih (v podtonu: bolečih) izkušnjah, tudi neradi« (*longa experientia, etiam inviti*).

(2) Spoštovanje do germanskega naroda in povezanost s Svetim rimskim cesarstvom v preteklosti temelji na tem, da so Benetke upoštevale germanske nрави in običaje (*mores et consuetudines*), kajti... – in zdaj sledi vrsta bolj ali manj dobesednih citatov iz Cezarjeve Galske vojne s karakteristikami Galcev, ki se (v Ravbarjevem kontekstu) seveda *tacite* nanašajo na sočasne Francoze. Odlike Germanov so torej popolno nasprotje francoskih lastnosti: Germani se ne štejejo za potomce Plutonove in si ne prilaščajo v zemlji skritih zakladov (kot Galci), Germani niso vetrnjaško spremenljivi in nezanesljivi v svojih odločitvah in sprožanju vojn (kot Galci), temveč so (kot je o Germanih govoril Ariovist) zadovoljni s svojim ozemljem, ne gre jim za nove osvojitve, ne hlepijo po tujem bogastvu. V afirmativnem delu tirade izrazitih anafor so navedene nadaljnje odlike Germanov, iz česar naj Benečani v podtonu spet zaslišijo tudi (grozeče?) svarilo: Germani se trdno in zanesljivo držijo zavezništev in se zlepa ne spuščajo v vojno, razen če so zaradi krivic izzvani, in tedaj so vztrajni in silni bojevniki, s katerimi se brez lastne pogube ne more kosati nihče. V ta del je za okras vpleten še citat iz Vergilija, med govorniškimi bravurami pa v tem odstavku opozorimo samo še na hendiadij (conantur et praedicant = conando praedicant) in lep hiazem (novis non student imperiis et divitiis non esuriunt alienis).

(3) Zaradi teh lastnosti in odlik Germanov so se torej Benečani že od nekdaj povezovali s Svetim rimskim cesarstvom, Avstrijo pa cenili in upoštevali kot malokdo drug. To dokazujejo nemško-rimski cesarji in kralji, nazadnje Friderik III, ki so mu Benetke, ko je potoval čez njihovo ozemlje na kronanje v Rim³¹, izkazovale vse časti, in tudi zdajšnji cesar Maksimilijan, ki da jim je bil že od nežne mladosti še posebno ljub. Ob tem evfemizmu v tričlenskem, po Behaghlovem zakonu naraščajočem izrazu (*impensissime coluit, auctoritati eius favit, amplitudinem eius pri viribus omnibus defendit*) se je najbrž namuznil marsikateri poslušalec. Konec odstavka je namenjen eksuberantni hvalnici vojaških, vladarskih in človeških odlik cesarja Maksimilijana z retoričnimi pretiravanji in že kar manieristično gostobesednostjo v dolgem stavku s stopnjujočim se naštevanjem in dolgo parentezo. Prevladujejo dvo- in tričlenski izrazi, posebej izstopata na koncu tega razdelka efektni trojici sinonimnih

³⁰ Še najbližji se zdita Aristotelovi mesti *Pol.* 1297b 37 in sl. in 1309a 33 in sl.

³¹ Leta 1452, vendar je Friderik III. potoval v Rim v spremstvu 2000 plemičev, med njimi je bil tudi češki in ogrski kralj Ladislav (Postumus). Na poti se je namreč 10. januarja za pet dni ustavil v Padovi in bil navzoč pri slovesnem doktoratu Johanna Hinderbacha, zgodnjega humanista in kasnejšega tridentinskega škofa, prim. *Acta graduum academicorum*, 43–44, št. 103.

klimaksov (kdo bi se ne spomnil Cicerona!): *dignitatem ... iuvare, tueri, defendere; tyrannos ... odire, persequi, abominari*. Premišljeno zavzema torej hvalnica cesarja osrednji del govora.

Čemu ta dolga lavdacija, se vpraša govornik (4) in si odgovarja: da bi se Benetke kar najtesneje povezale z Maksimilijanom, kajti pravični cesar bo poskrbel, da bo po tem sporazumu vsak Benečan dobil svoje; ničesar jim ne bo jemal, ničesar dajal tujcem. To pomeni konkretno (5), da bo cesar ne le zavaroval žene in hčerke Benečanov pred vojnimi grozotami, ampak z močjo svojega veličastja, Svetega rimskega cesarstva in bojevitega germanskega naroda zavaroval svobodo Serenissime pred tiranijo in divjanjem novih tiranov – Francozov. Še več, s svojim prihodom bo povrnil svobodo celotni Italiji. V peroraciji (6) govornik nato še stvarno povzame namen odposlanstva – poganjanja, katerih najpomembnejši rezultat (*quod maius est*) naj bi bila sklenitev prijateljstva in novega zavezništva za obnovitev italijanske svobode. Zato prosijo odposlanci, opremljeni s poverilnimi pismi, za skrivno avdienco.

Zanimivo je, da so v Ravbarjevem govoru bolj ali manj dobesedni citati in aluzije na antične pisce, s katerimi so humanistični govorniki radi že kar preoblagali svoje retorične parade, omejeni na en sam odstavek, tisti s hvalnico Germanov (2), in da so praktično vsi vzeti iz enega samega avtorja, Cezarja. Pričakovali bi, da bomo naleteli tudi na kak odmev iz Tacitove Germanije. Seveda je mogoče, da je se je moral govornik že iz protokolarnih razlogov ob prvem nastopu pred dožem in številnim avditorijem beneškega Velike sveta omejiti na razmeroma kratek govorniški ekspozé. Morda pa se je zavestno odrekel sklicevanju na Tacita in so ga pri tem vodili drugi nagibi. Rokopis s Tacitovo *Germanijo* je prišel v Italijo šele leta 1455³² (editio princeps v Benetkah 1570). Toda Enea Silvio Piccolomini jo je moral poznati že pred tem in je npr. odlomke odlomke iz nje uporabil v *svoji* tako imenovani »Germaniji«, v resnici polemičnem pisemskem traktatu iz leta 1457/58. Tu je na kratko povzel informacijo o starih Germanih iz Cezarja in Strabona, nato pa povzel še Tacita. V traktatu je hotel sočasnim Nemcem, ki so se s protestom pritoževali nad finančnimi bremenmi, ki jim jih nalaga Rim, dopovedati, kako zelo so po zaslugi krščanstva civilizacijsko napredovali in se teritorialno razširili iz svojih neznansko primitivnih začetkov.³³ Vendar je taisti Enea Silvio po potrebi znal

³² Rüdiger, »Die Wiederentdeckung der antiken Literatur«, 542.

³³ Izdaja Aeneas Silvius, *Germania*, objavljena skupaj z Jakob Wimpfeling, *Responsa et replicae ad Aeneam Silvium*, izd. Adolf Schmidt (Köln in Graz, 1962), mi žal ni bila dosegljiva. Enejevo »Germanijo« je skoraj v celoti skupaj z odgovori in številnimi dodatki na Enejeva izvajanja natisnil humanist Jakob Wimpfeling, *Germania Enee Silvii* ([Strassburg], 1515; faksimile dosegljiv tudi na: digitale.bibliothek@bsb-muenchen.de). Enej s Cezarjem priznava Germanom, da so veljali za »bojevite in izurjene v orožju« (*bellicosi et in armis exercitati*), povzetek iz Tacita pa vpelje s stavkom, da le-ta o Germanih popisuje še bolj divje stvari (*his ferociora*) in da se je njihovo življenje le malo razlikovalo od divjosti živali (*parum quidem ea tempestate a feritate brutorum maiorum tuorum vita distabat*), prim. fol. D ij.r–D iiii.v (v spletni objavi str. 48–51).

obrniti Tacita tudi v pozitivno smer, ko je leta 1454 nastopil v imenu cesarja Friderika III. (in v njegovi navzočnosti) na državnem zboru v Frankfurtu in se obrnil na cvet nemško-rimskega cesarstva v dolgem, menda triurnem deliberativnem govoru, strukturno zastavljenem po Ciceronu (*pro lege Manilia* in tudi sicer po Ciceronovih državniških govorih pred senatom) – to je v govoru *O padcu Konstantinopla in nujno potrebni vojni proti Turkom*.³⁴ Stari Rimljani (izrecno sta imenovana Cezar in Avgust), pove med drugim, so si znali podvreči tuja ljudstva, toda pri Germanih niso dosegli trajnega uspeha; na drugi strani pa se pri večjih podvigih niso mogli odpovedati germanskemu sodelovanju, visoko so cenili germanski pogum in zvestobo, saj so rimski cesarji iz Germanov novačili svoje telesne straže. Odkar pa je pri Nemcih dostojanstvo cesarstva (*dignitas imperii*), so v svoji zgodovini uspešno bojevali vse svoje vojne, o čemer priča njihova razširjena naseljenost in cvetoče dežele in mesta. Germani so zdaj tisti, ki naj odločilno prispevajo k obrambi krščanske vere, da ohranijo cesarstvo in dosežejo triumf – na zemlji ali, če ne uspejo, v nebesih. S tem je Enea Silvio podal prototip in vpeljal tradicijo t. im. »govorov proti Turkom« (Türkenreden) in postal z vzklikom *Vos, Germani*, začetnik diskurza med nemškimi humanisti o Germanih kot svobodoljubnem in bojevitnem ljudstvu.³⁵ Tako imenovana »hvala Germanov« (*laus Germanorum, Germanenlob*) je v teh govorih postala retorični topos,³⁶ še posebej po letu 1500, ko je »arhihumanist« Konrad Celtis izdal Tacitovo *Germanijo* in so jo pravzaprav Nemci prav spoznavali šele po tem letu (do 1500 se le tu in tam najde v Nemčiji kak pisec, ki je Tacita poznal). S tem pa je *Germanija* padla v drugačen političen kontekst, v prebujajo nemške narodne zavesti, ki se potem povezuje z reformacijo in polemiko proti vsemu rimskemu in papeškemu.³⁷

Resda lahko samo ugibamo, a zdi se verjetno, da je Ravbar Tacitovo *Germanijo* poznal. Morda pa se mu navajanje Tacita ni zdelo primerno za nastop pred Italijani, ki so se po lastnem prepričanju šteli za prave dediče antičnega rimstva. Pri Tacitovi podobi Germanov vendar prevladuje vtis o njihovi silno nizki civilizacijski stopnji in tudi sicer je danes *communis opinio*, da Tacit nastavlja dekadentnim Rimljanom »moralno ogledalo« mladega, nepokvarjenega in zato nevarnega nasprotnika, ko lahko usoda še najbolj pomaga ogroženemu imperiju z neslogo med Germani: *urgentibus iam imperii fatis nihil praestare fortuna maius potest quam hostium discordiam* (Germ. 33). Zato bi se v morebitnem Ravbarjevem sklicevanju na Tacita ravno italijansko uho morda spomnilo na ta stavek in si kvečjemu zaželelo kar največ nesloge med

³⁴ Piccolomini, »Oratio de Constantinopolitana clade«, 678–689. Blusch, »Enea Silvio Piccolomini und Giannantonio Campano«, 80–81; 84–88 (izčrpna razčlenitev govora).

³⁵ Helmuth, »Vestigia Aeneae imitari«, 123. Veliko nemških zgodovinarjev vidi v tem govoru tudi začetek za Nemce usodnega kasnejšega razvoja; Walter Demandt npr. pravi, da je Enea prvi zatrobil v »bivolji rog hvale Germanov« (Büffelhorn des Germanenlobs).

³⁶ Prim. tudi Petzi, *Der Zusammenbruch der Pentarchie*, 264–265.

³⁷ Ottmann, *Die Geschichte des politischen Denkens* 2/1:278–280.

Germani in še več notranjih antagonizmov, ki jih je bilo v Maksimilijanovem cesarstvu že tako in tako veliko. Če to sklepanje ni napačno, bi se bil Ravbar potemtakem v kratkem odstavku s hvalnico Germanov zavestno odrekel Tacitu in se omejil le na Cezarja. To je storil na dobro premišljen in spreten način, kajti prav odlike Germanov je *tacite* antitetično formuliral tako, da je v podtonu mogoče razbrati udarno ost proti Galcem–Francozom: kajti ravno to, odtegniti Benetke Francozom in jih pridobiti za zavezništvo z Maksimilijanom, je bila morda najpomembnejša naloga poslanstva.

Nastopni govor pred dožem in beneško Sinjorijo, ki ga je imel kranjski plemič Ravbar, jurist in v Italiji odlično izšolani humanist, se zdi po vsem zgoraj navedenem prav zgleden primer oracije renesančnega odposlanca–oratorja: ne gre torej za kakšno stilno vajo, kakor so jih radi gojili humanisti. Govor je bil napisan z literarno ambicijo, skrbno zasnovan in formuliran glede na aktualni namen in opremljen s kopico retoričnih prvin ciceronske elokvence. Domnevati smemo, da je ustrezal visokim standardom retoričnega nastopa v renesančni Italiji in bil zato pred zahtevnim avditorijem deležen tudi primerne pozornosti. Če ni dosegel svojega namena, krivde gotovo ne moremo iskati pri govorniku, kajti Maksimilijan je v zadevi, ki mu je bila zelo pri srcu, poslal v Benetke zastopnika, ki je bil s svojo oracijo³⁸ vsekakor dobro kos svoji nelahki nalogi.

---

³⁸ Objava govora v nadaljevanju je minimalno normalizirana, kar se tiče velikih in malih začetnic, izenačenja kratkega in dolgega s ter interpunkcije in členitve na oštevilčene odstavke.

Oratio Ioannis Rebler V. lu. Doctoris Inuidissimi ac
Gloriosissimi Cæsa. Augu. Maximiliani: consilarii & Se-
cretarii: ad Principem & senatum Venetum Illustris. ha-
bita Anno Christi. 1507. die. xxi. Junii.

Mnem rempub. tribus potissimum
constare: uidelicet consilio: uirtute:
& iusticia: iisq; in æternum durare
Tu illustrissime princeps & uenerā
da ista senatoria senectus: uniuersus
q; populus inclyte ciuitatis Vene-
tiarum: iam longa experientia. etiā
inuiti didicere. Porro de consilio
sano: quo ipsa respublica uestra hactenus fœliciter inces-
sit: superfluum est aliquid impresentiarum in laudem uestri
commemorare. Ita enim consilio uestra semper ua-
luit respub. ut nō modo Germanie: uerumetiam omni
Galie: Italia: quoq; & Hispaniæ: imo toti orbi sapientiā
consiliorum uestrorum potissimā esse: fœlicitatis ampli-
ficationisq; uestre respub. causam: non sine admiratione
quasi per speculum licuit contemplari. Nec mirum. quo
enim factum est: ut ciuitas uestra inclytæ nationis Ger-
manicæ plus q̃ alterius respectū semper habuerit: q̃ Sa-
cro Roma. Impe. semper adhererit: q̃ Regum ac Impe-
ratorum Romanorum honorem & dignitatem emula-
ri semper studuerit: nisi sapientissimo cōsilio suo. Quip-
pe Germanorum mores & consuetudinem sapiēter con-
siderans: q̃ non a Dite patre se esse progenitos: & pro-
pterea omnes diuitias interris tenere: superum aut infe-
rum auxilio conantur & predicant: q̃ nō leuitate animis
in consiliis capiendis & bellis inchoandis sunt mobiles.
Sed sedibus suis contenti: nouis non student impertiis:
& diuitiis non esuriūt alienis. Et quibus cum semel am-
ciam coierint eam tenacissime certe obseruant. Ad bel-
la etiā suscipienda tardissimi Vbi uero iniuria aliorū for-

II.

Oratio Ioannis Rebler³⁹ utriusque iuris doctoris, inuictissimi ac gloriosissimi Cæsaris Augusti Maximiliani, consilarii et secretarii, ad principem et senatum Venetum illustrissimum habita, anno Christi 1507, die XXI. Iunii.

1. Omnem rempublicam tribus potissimum constare, uidelicet consilio, uirtute et iustitia, iisque in æternum durare, tu, illustrissime princeps, et ueneranda ista senatoria senectus, uniuersusque populus inclyte ciuitatis Venetiarum, jam longa experientia, etiam inuiti, didicere. Porro de consilio sano, quo ipsa respublica uestra hactenus fœliciter incessit, superfluum est aliquid impresentiarum in laudem uestri commemorare. Ita enim consilio uestra semper ualuit respublica, ut non modo Germanie, uerum etiam omni Galliæ, Italiæ quoque et Hispaniæ, imo toti orbi sapientiam consiliorum uestrorum potissimam esse fœlicitatis amplificationisque uestre reipublicæ causam, non sine admiratione, quasi per speculum, licuit contemplari.

2. Nec mirum, quo enim factum est, ut ciuitas uestra inclytæ nationis Germanicæ plus quam alterius respectum semper habuerit, quod sacro Romano imperio semper adhererit, quod regum ac imperatorum Romanorum honorem et dignitatem emulari semper studuerit nisi sapientissimo consilio suo? Quippe Germanorum mores et consuetudinem sapienter considerans, quod non a Dite patre se esse progenitos et propterea omnes diuitias in terris tenere superum aut inferum auxilio conantur et predicant,⁴⁰ quod non leuitate animi in consiliis capiendis et bellis inchoandis sunt mobiles,⁴¹ sed sedibus suis contenti nouis non student imperiis⁴² et diuitiis non esuriunt alienis, et quibuscum semel amicitiam coierint, eam tenacissime certe obseruant, ad bella etiam suscipienda tardissimi; ubi uero, iniuria aliorum forte lacessiti, arma et gladium sumpserint, mox ad omnes calamitates perferendas eorum usque in finem promptus et alacer est animus⁴³ pulchramque petunt per uulnera mortem,⁴⁴ utpote cum hoste fortiter hilariterque congredientes facile ostendunt sine perniciæ cum eis contendere posse neminem.⁴⁵

3. Igitur ciuitas uestra hoc sapienter intelligens, et quid inuicti Germani in armis exercitatissimi uirtute ualerent, semper nationi eorum ac sacro Romano imperio (uti prediximus) adhesit. Accedit uestra confessione, quod non est gens ulla aut ciuitas, cuius uel plura uel maiora in Romanum imperium et caput eius argumenta beniuolentie et fidei apparuere, et presertim apud quam nomen Austrie semper clarissimum, semper religiosum, semper uenerabile fuit. Exemplo nobis sunt imperatores et reges Romanorum et nouissime diue memorie Federicus tertius, quem

³⁹ recte: Rauber.

⁴⁰ cf. Caes. Gal. 6.18.1: Galli se omnes ab Dite patre prognatos praedicant.

⁴¹ cf. Gal. 4.5.1: quod sunt in consiliis capiendis mobiles et nouis plerumque rebus student.

⁴² cf. Gal. 2.1.3: qui mobilitate et leuitate animi nouis imperiis studebant.

⁴³ Gal. 3.19.6: nam ut ad bella suscipienda Gallorum alacer et promptus est animus, sic mollis ac minime resistens ad calamitates perferendas mens eorum est.

⁴⁴ cf. Verg. G. 4.218; A. 11.647.

⁴⁵ cf. Gal. 1.36.6 neminem secum sine sua perniciæ contendisse.

II.

Govor Janža Ravbarja, doktorja obojega prava, svetnika in tajnika nezmagane in preslavnega Cézarja Avgusta Maksimilijana, govoren presvetlemu beneškemu knezu in senatu v letu Kristusovem 1507 dne 21. junija

1. Da sestoji vsaka državna skupnost predvsem iz trojega, namreč iz premissljenosti, vrline in pravičnosti in po njih večno traja, ste se ti, presvetli knez, in ta častita senatorska starost ter celotno ljudstvo slavnega mesta Benetk naučili iz že zelo dolge izkušnje, tudi neradi. Od tistih dob je zdajle odveč kaj govoriti v vašo hvalo o zdravi premissljenosti, po kateri se je srečno razvijala ravno vaša republika. Tako veljavna je bila namreč zaradi premissljenosti zmeraj vaša Republika, da je smela ne le Germanija, ampak tudi vsa Galija, pa tudi Italija in Hispanija, še več, da je smel ves svet tako rekoč v zrcalu ne brez občudovanja opazovati, da je poglavitni vzrok sreči in povečanju vaše Republike modrost vaših premissljenih odločitev.

2. Ni čuda, kajti s čim, če ne s svojo modro premissljenostjo, ste dosegli, da je vaša Republika zmeraj uživala večje spoštovanje slavnega germanskega naroda kakor koga drugega, ker je bila zmeraj privržena Svetemu rimskemu cesarstvu, ker si je zmeraj prizadevala posnemati čast in dostojanstvo rimskih kraljev in cesarjev? Seveda, modro je upoštevala nravi in običaje Germanov: ker ne skušajo razglašati, da imajo za zarodnika Očeta Dita in zato s pomočjo nebeških in podzemskih bogov držijo v lasti vse bogatije na zemlji, ker v svoji nestanovitnosti ne sprejemajo lahkomiselnih odločitev in ne začenjajo vojn, temveč zadovoljni s svojim ozemljem ne stremijo za novo nadoblastjo in po tujem bogastvu ne hlepijo in ker trdno spoštujejo zavezništva, ki so jih kdaj sklenili s komer koli, in se tudi zelo pomišljajo spuščati se v vojskovanje. Kadar pa jih morda izzove krivica drugih in zgrabijo za meč, so pri priči pripravljeni prenesti vsakršno nesrečo, do konca čili in odločni, »in lépo poiščejo v ranah si smrt«. Vsekakor se pogumno in čilo spopadejo s sovražnikom in zlahka pokažejo, da se brez pogube ne more z njimi kosati nihče.

3. Ker torej vaša Republika to dobro razume in ve, kaj zmorejo orožja večši Germani s svojo vrlino, se je (kot smo povedali zgoraj) zmeraj pridružila njihovu narodu in Svetemu rimskemu cesarstvu. Poleg tega po vašem priznanju ni nobenega ljudstva ali države, ki bi bila pokazala številnejše ali večje dokaze svoje naklonjenosti in zvestobe rimskemu cesarstvu in njegovemu poglavarju; in predvsem ni države, pri kateri bi ne bilo ime Avstrije zmeraj nadvse slavno, zmeraj častivredno, zmeraj spoštovano. Za primer naj nam bodo rimski cesarji in kralji in nazadnje Friderik Tretji božjega spomina, ki ga je vaša Republika počastila s

ciuitas uestra singulari obseruatione, dum pro corona imperiali per uestra dominia iter suum prosequeretur, uenerata est; diuum etiam Cæsarem Augustum Maximilianum a teneris unguiculis⁴⁶ impensissime coluit, auctoritati eius fauit, amplitudinem eius pro uiribus omnibus defendit. Totiens respublica uestra Cæsareæ maiestati, sacro Romano imperio et nationi Germanicæ copulata multiplicique nexu deuincta non potest omnium, que ad gloriam, dignitatem, statum, foelicitatem et amplificationem eorum pertinent, non esse cupidissima ac obsequentissima. Maxime, quod hic sanctus ac peruetus inclyte uestre reipublice mos est principem ac Cæsarem optimum, fortissimum, sapientissimum, utpote qui nobilissimas gentes, ferocissimos populos, bellicosissimas nationes, tam armis quam sapientia uicit, qui parua sepe manu (prout in re militari multum fortuna potest)⁴⁷ multas hostium copias fudit, qui denique iustitia, liberalitate, animi magnitudine, clementia, placabilitate, abstinentia uoluptatum, quid plura? qui uirtutibus imperatoriis omnibus relucet, non solum amare, uerum etiam dignitatem eius et sacri Romani imperii ac nationis Germanicæ iuuare, tueri, defendere, perniciosos uero, improbos et nouos tyrannos exitialiter odire, persequi, abominari.

4. Sed quorsum ista (illustrissime princeps, et tu, uenerande senatus) tam longo repetita exordio? Ut inuictissime uirtuti sacratissime Cæsareæ maiestatis, ut uirtuti etiam sacri Romani imperii, ut uirtuti denique totius nationis Germanicæ sapientiam consiliorum uestrorum amicabiliter et indissolubiter coniungatis. Quo superueniat inclyte uestre reipublice magna illa iustitia, quae omni auro, omni lapide precioso, omni denique uirtute, imo Hespero preclarior existens. Unicuique uestrum reddet quod suum est, uobis non auferet, quod uestrum est, alienis non dabit, quod suum non est.

5. Sed quid moramur? Ipsa denique iustitia coniuges uestras pulcherrimas, quo minus ab illis nouis tyrannis humiliabuntur, custodiet. Filias uestras uirgines pudicissimas, quo minus ab illis pulsabuntur, eripiet. Adulteria cum stupris et incestibus et id genus mille permiscere non sinet, sed insignem uestram rempublicam uirtute et auxilio sacratissime Caesaræ maiestatis, sacri Romani imperii et bellicosissime nationis Germanicæ assistentia, a nouorum illorum tyrannorum uiolentia, libidine, tyrannide et sæuitia liberabit, et uniuersam denique Italiam in pristinam uindicabit libertatem.

6. De qua libertate, coniunctione et amicitia tecum, illustrissime princeps, et cum ueneranda ista respublica, tractandi, communicandi, et (quod maius est) etiam concludendi optimus, maximus, gloriosissimus et triumphantissimus ac diuus Cæsar Augustus Maximilianus magnificos, quos hic cernitis uiros, alterum regni Neapolitani baronem, alterum perfectum⁴⁸ seu (ut uulgus loquitur) capitaneum Tergestinum et me oratores suos in hanc preclaram ciuitatem uestram Venetiarum cum litteris credentie destinauit, prout in secreta audientia nobis quam primum concedenda (semotis tamen arbitris) tuae illustrissimæ dominationi, ac uenerando senatui liberaliter exponemus.

⁴⁶ cf. Cic. Fam. 1.6.2: a teneris, ut Graeci dicunt, unguiculis.

⁴⁷ cf. B. Alex. 43.4: *fortuna, quae plurimum in bellis potest*.

⁴⁸ Sic!

posebno spoštljivostjo, ko je na svoji poti po cesarsko krono potoval čez vaše ozemlje. Tudi božanskega cesarja Maksimilijana je od nežnih let cenila brez omejitev, izkazovala naklonjenost njegovi oblasti in z vsemi močmi branila njegovo vzvišenost. Ker je bila vaša Republika tolikokrat v zavezi in z mnogoterimi vezmi tesno povezana s cesarskim veličanstvom, Svetim rimskim cesarstvom in germanskim narodom, ne more ne želeti vsega in ne ustreči vsemu, kar pripada njihovi slavi, dostojanstvu, stánu, sreči in veličastju. Najbolj zato, ker je tak ta sveti in pradačni običaj vaše slavne Republike, da tega najboljšega, najpogumnejšega, najmodrejšega vladarja in cesarja – prav tega pač, ki je premagal najimenitnejša plemena, najbolj neukrotljiva ljudstva, najbojevitejše narode tako z orožjem kakor z modrostjo, ki je često z majhno četo (kakor pač veliko premore Fortuna v bojevanju) porazil veliko sovražnih vojsk, ki je naposled s pravičnostjo, darežljivostjo, velikodušnostjo, prizanesljivostjo, spravljenostjo, obvladovanjem strasti in, kaj naj še navedem, ki je z vladarskim vrlinami vsem ljudem sijajen zgled – ne samo ljubite, ampak dostojanstvo njega in Svetega rimskega cesarstva in germanskega naroda tudi podpirate, varujete, branite, nevarne, nepoštene in nove tirane pa na smrt sovražite, preganjate, s kletvijo zavračate!

4. Ampak, presvetli knez, in ti, častivredni senat, čemú to ponavljanje v dolgem uvodu? Da bi v prijateljskem duhu in nerazklenljivo povezali modrost svojih preišljenih odločitev z nepremagano vrlino presvetega cesarskega veličanstva, pa tudi z vrlino Svetega rimskega cesarstva in naposled z vrlino celotnega germanskega naroda. Temu naj se pridruži tista vélika pravičnost vaše Republike, ki sije svetleje od vsega zlata, od vsakega dragocenega kamna in navsezadnje od vsake vrline, še več, jasneje od zvezde Večernice. Slehernemu med vami bo priznal, kar je njegovo, ne bo vam vzel, kar je vaše, ne bo dal tujcem, kar ni njihovo.

5. A kaj še čakamo? Pravičnost sama bo vrh vsega varovala vaše prelepe žene, da jih ne bodo poniževali tisti novi tirani. Vaše prečednostne deviške hčerke jim bo iztrgala, da se jih ne bodo dotaknili. Ne bo dopustila posilstev in skrunitev in kar je še tisoč podobnih pregreh, temveč bo z vrlino in pomočjo presvetega cesarskega veličanstva, s podporo Svetega rimskega cesarstva in bojevitiga germanskega naroda varovala svobodo vaše znamenite Republike pred nasiljem, poželenjem, tiranijo in divjostjo tistih novih tiranov in naposled povrnila celotni Italiji nekdanjo svobodo.

6. Da bi o tej svobodi, zavezništvu in prijateljstvu govorili, se pogajali in, kar je najpomembnejše, sklenili dogovor s teboj, presvetli knez, in s to spoštovano Republiko, je najboljši, največji, najslavnejši, najzmagovitejši in božanski Cézar Avgust Maksimilijan poslal ta velmoža, ki ju vidite tukaj – prvi je baron neapeljskega kraljestva, drugi tržaški prefekt (ali, kot pravi ljudstvo, glavar) – in mene kot svoje oratorje v to vaše preslavno mesto Benetke s poverilnimi pismi, kakor bomo v tajni avdienci, ki nam jo najprejodobrite (vendar ne v navzočnosti razsodnikov), vljudno razložili tvojemu presvetlemu gospostvu in častivrednemu senatu.

BIBLIOGRAFIJA

Vir

Rauber, Ioannes. Oratio Ioannis Rebler V. Iu. Doctoris Inuictissimi ac / Gloriosissimi Cæsa. Augu. Maximiliani: confiliarii & Se- / cretarii: ad Principem & senatum Venetum Illustres. ha- / bita Anno Christi. 1507. die. XXI. Iunii. [Venetiis: s.t.n.] [2] fol. 40.

Izvod v British Library, sign. 1208 h 19; Catalogo collettivo del Polo Veneziano del Servizio Bibliotecario Nazionale (SBN) beleži 4 izvode v Biblioteca Nazionale Marciana v Benetkah).

Druga literatura

Acta graduum academicorum gymnasii Patavini ab anno 1451 ad annum 1460, ur. Michele Pietro Ghezzi. Fonti per la storia dell' Università di Padova 12,2,1. Padova: Antenore, 1990.

Blusch, J. »Enea Silvio Piccolomini und Giannantonio Campano. Die unterschiedlichen Darstellungsprinzipien in ihren Türkenreden.« *Humanistica Lovaniensia* 28 (1979): 78-138.

Helmuth, Johannes, »Vestigia Aeneae imitari. Enea Silvio Piccolomini als 'Apostel' des Humanismus. Formen und Wege seiner Diffusion.« V: *Diffusion des Humanismus. Studien zur nationalen Geschichtsschreibung europäischer Humanisten*, ur. J. Helmuth et al., 99-141. Göttingen: Wallstein, 2002.

Köhler, Alfred. *Karl V. 1500-1558. Eine Biographie*. München: Beck 2005.

Löwenthal, Jakob. *Geschichte der Stadt Triest. Erster Theil: Triest von der ältesten Zeit bis zum Jahre 1780*. Triest: Österr. Lloyd, 1857.

Mattingly, Garrett. *Renaissance Diplomacy*. New York: Cosimo, 1955.

Mertens, Dieter. »Die Instrumentalisierung der 'Germania' des Tacitus durch die deutschen Humanisten.« V: *Zur Geschichte der Gleichung »germanisch-deutsch«*, ur. Heinrich Beck et al., 37-101. Berlin: de Gruyter, 2004.

Nared, Andrej. *Dežela - knez - stanovi. Oblikovanje kranjskih deželnih stanov in zborov do leta 1518*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRS SAZU in Arhiv RS, 2009.

Ottmann, Henning. *Geschichte des politischen Denkens*. 2/1, *Die Römer*, in 3/1, *Die Neuzeit: von Machiavelli bis zu den großen Revolutionen*. Stuttgart-Weimar, Metzler, 2002 in 2006.

Petzi, Nicole. *Der Zusammenbruch der Pentarchie in Italien im diplomatischen Spiegel (1494-1500)*. *Studien zur politischen Kommunikation italienischer Gesandter am Hof Maximilians I*. <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/volltexte/2008/8347/>

Piccolomini, Enea Silvio. »Oratio de Constantinopolitana clade et bello contra Turcos congregando. [1454].« V: *Opera quae extant omnia, 678-689 (epist. 113)*. Basel: Heinrich Petri, 1551.

Plett, Heinrich F. *Rhetoric and Renaissance Culture*. Berlin, New York: de Gruyter, 2004.

Rill, Gerhard. »Humanismus und Diplomatie. Zur Geschichte des Gesandtenwesens unter Ferdinand I.« V: *Festschrift H. L. Mikoletzky, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 25 (1972): 564-580.

Rüdiger, Horst. »Die Wiederentdeckung der antiken Literatur im Zeitalter der Renaissance«, 511-588. V: *Geschichte der Textüberlieferung der antiken und mittelalterlichen Literatur*, I. zvezek, ur. Herbert Hunger in Otto Stegmüller. Zürich: Atlantis, 1961.

- Sanuto, Marino. *I diarii*. Izdal Rinaldo Fulin. Benetke: Visentini, 1879–1894. 7. zvezek 1882.
- Simoniti, Primož. *Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do srede XVI. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 1979.
- Simoniti, Primož. »Kdaj se je rodil škof Krištof Ravbar?« V: isti, *Med humanisti in starimi knjigami*, 93–98. Ljubljana: Slovenska matica, 2007.
- Simoniti, Primož. »Postojnski grad v letu 1508 in Maksimilijan I. z vzdevkom 'Leviades'« *Zgodovinski časopis* 64, št. 1–2 (2010): 116–135.
- Voigt, Georg. *Die Wiederbelebung des classischen Alterthums oder das erste Jahrhundert des Humanismus*. Berlin: Reimer, 1859.
- Wiesflecker, Hermann. »Maximilians I. Kaiserpoklamation zu Trient (4. Februar 1508). Das Ereignis und seine Bedeutung.« V: *Österreich und Europa. Festgabe für Hugo Hantsch zum 70. Geburtstag*, 15–38. Graz–Wien–Köln: Styria, 1965.
- —. *Kaiser Maximilian I. Das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit*. 3. zvezek, *Auf der Höhe des Lebens 1500–1508. Der große Systemwechsel. Politischer Wiederaufstieg*. München: Oldenbourg, 1977.
- Wimpfeling, Jakob (izd.). *Germania Enee Silvii in qua ... continentur: gravamina germanice nationis, confutatio eorundem cum replicis ...* [Strassburg], 1515. digitale. bibliothek@bsb-muenchen.de.

IOANNES RAUBER, ORATIO AD PRINCIPEM ET SENATUM VENETUM, 1507: REDE EINES RENAISSANCE-DIPLOMATEN

Zusammenfassung

Kaiser Maximilian I. wollte im Jahr 1507 mit einer großen militärischen Eskorte nach Rom reisen, um sich dort endlich zum Oberhaupt des Heiligen römischen Reiches deutscher Nation krönen zu lassen. Zu diesem Zweck sandte er vom Reichstag in Konstanz eine Gesandtschaft nach Venedig, um die Durchreise durch das venezianische Territorium auszuhandeln. Er trug sich dabei mit dem Gedanken, mit Hilfe der Serenissima das von den Franzosen besetzte Mailand zurückzuerobern, die Franzosen aus Italien zu vertreiben und den Papst zur Kaiserkrönung zu zwingen. Laut Notizen des venezianischen Patriziers und Chronisten Marino Sanuto erschienen die kaiserlichen Gesandten am 21. Juni in offizieller Audienz vor dem Dogen und dem Großen Rat und Ioannes Rauber, ein Krainer aus der bekannten Krainer Adelsfamilie, Cousin des bekannten Humanisten und Mäzens, des zweiten Laibacher Bischofs Christoph Rauber, hielt die Antrittsrede. Er studierte und erwarb sich den Dokortitel beider Rechte offensichtlich in Italien und war kaiserlicher Rat und Sekretär. Während der darauf folgenden Verhandlungen, die von den Venezianern bis Mitte August hinausgezogen und schließlich mit einer abschlägigen Antwort beschieden wurden, ließ er die Rede drucken und sie in Venedig zum Kauf anbieten. In Eile und wohl versehentlich veränderte der Drucker seinen Namen in Ioannes Rebler.

Raubers *Oratio ad principem et senatum Venetum* (am Schluß des Artikels ediert) stellt ein schönes Beispiel einer zwar kurzen, rhetorisch jedoch sehr könnerisch verfassten und diplomatisch geschickt formulierten Ansprache dar, die den hohen Standards der humanistischen Rhetorik entspricht, wie sie in Italien schon längst zur Norm geworden waren. Auf die Anfangskomplimente an die Republik Venedig und den Lob der Germanen werden im Zentralabschnitt Kaiser Maximilians kriegerische und menschliche Herrschertugenden mit überschwänglichem Pomp gerühmt, um dann zur Sache zu kommen: der Redner bittet um freie Durchreise der kaiserlichen Truppen und wirbt für ein neues Bündnis zwischen dem Reich und der Republik, denn der Kaiser werde nicht nur die venezianische Freiheit schützen, sondern auch die Freiheit ganz Italiens vor dem Wüten der neuen Tyrannen wiederherstellen.

Mit diesen sind natürlich die Franzosen gemeint, denn schon im zweiten Absatz der Rede geht der Redner mit diesem Thema diplomatisch sehr geschickt um: dort lobt er nämlich die Germanen mit deutlichen Zitaten bzw. Anklängen an Caesar, indem er in Antithese zu den Untugenden der Franzosen/Gallier, die namentlich gar nicht genannt werden, die Tugenden der Deutschen/Germanen hervorhebt; dabei scheint am Schluß dieser Partie ein warnender, fast möchte man sagen drohender Unterton an die Venezianer mitzuschwingen, sollten sie das kaiserliche Freundschaftsangebot nicht annehmen. Keine Stelle in der Rede bezieht sich dagegen direkt auf Tacitus' *Germania*, sonst stehender Posten im rhetorischen Topos des »Germanenlobes«, wie er vor allem in sogenannten Türkenreden (seit der berühmten Rede von Enea Silvio Piccolomini am Frankfurter Reichstag 1454 Tradition) üblich war. Der Redner scheint das absichtlich gemacht zu haben, denn bei den Italienern hätte das Tacitusbild von den kriegerischen und freiheitsliebenden, jedoch primitiven und unter sich zerstrittenen Germanen vielleicht unerwünschte Assoziationen wecken können. Dagegen ließen sich die für den Diplomaten wesentlichen antifranzösischen Seitenhiebe mit Caesar-Anklängen kurz und bündig in der Rede unterbringen.